

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра Психології (№ 704)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

Максим ЖИДКО

(підпис)

(ім'я та прізвище)

« 28 » серпня 2025 р.

СИЛАБУС ОBOB'ЯЗKОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Юридична психологія

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: 05 Соціальні і поведінкові науки

(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: 053 Психологія

(код та найменування спеціальності)

Освітня програма: Психологія

(найменування освітньої програми)

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Силабус введено в дію з 01.09.2025 року

Харків – 2025 р.

Розробник: Наталя КАЛАЙТАН, доц. каф. 707, к. психол. н., доц.
(ім'я та прізвище, посада, науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри Психології
(№ 704)
(назва кафедри)

Протокол № 1 від «28» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри канд. психол. наук, доц.
(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Юрій ГУЛИЙ
(ім'я та прізвище)

Погоджено з представником здобувачів освіти:

(підпис)

Маргарита СТАРОДУБЦЕВА
(ім'я та прізвище)

Загальна інформація про викладача

Калайтан Наталя Леонтіївна,
доц. каф. 704, к. психол. н., доцент.

Перелік дисциплін, які викладає:

- Соціальна психологія
- Юридична психологія
- Основи психології діяльності в екстремальних умовах
- Психологія стресу
- Психологія екстремальних ситуацій

Напрями наукових досліджень: синдром професійного вигорання, психологія стресу та екстремальних ситуацій.

1. Опис навчальної дисципліни

Форми навчання – денна.

Семестр в якому викладається дисципліна – 6;

Дисципліна – обов'язкова.

Обсяг дисципліни:

Загальна кількість годин за навчальним планом – 120, кредитів ЄКТС – 4, лекції – 32 години, практичні заняття – 32 години (всього аудиторних занять – 64 години), самостійна робота – 56 години.

Види навчальної діяльності – лекції, практичні заняття, самостійна робота здобувача.

Види контролю – поточний, модульний та підсумковий (семестровий) контроль (залік).

Мова викладання – українська.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни «Юридична психологія» полягає формуванні компетенцій, що забезпечують засвоєння теоретичних знань щодо психологічних закономірностей діяльності та особистості людини в сфері правових відносин та їх практичне використання при вирішенні практичних питань професійної діяльності.

Завдання

Основні завдання вивчення дисципліни пов'язані з формуванням наступних загальних та професійних **компетенцій**:

1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом юридичної психології.

2. Наявність глибоких обґрунтованих знань з предметної області та змісту навчальної дисципліни, а саме закономірностей процесу правової соціалізації особистості, механізмів криміналізації особистості, психологічного забезпечення слідчої та судової діяльності, роботи пенітенціарних закладів, основних принципів проведення судово-психологічної експертизи.

3. Здатність до розуміння природи і мотивації правослухняної та кримінальної поведінки людини.

4. Здатність застосовувати отримані в ході вивчення дисципліни знання у практичних ситуаціях, а саме здійснювати психологічний аналіз особистості злочинців на підставі зразків кримінальних справ.

5. Здатність працювати в команді при вирішенні практичних завдань професійної діяльності.

6. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Компетентності, які набуваються:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків;
- здатність дотримуватися норм професійної етики;
- здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Очікується, що після опанування дисципліни здобувачем будуть досягнуті наступні **результати навчання** і він буде:

- демонструвати розуміння закономірностей та особливостей розвитку і функціонування психічних закономірностей діяльності та особистості людини в сфері правових відносин в контексті вирішення професійних завдань;
- аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання, зокрема в сфері правових відносин;
- пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання;
- складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги при вирішенні питань у сфері правових відносин;
- демонструвати навички командної роботи у процесі вирішення фахових завдань, а також соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям.

Пререквізити: «Загальна психологія», «Психологія особистості».

Кореквізити: «Основи сексології і сексопатології. Психологія статі і гендерних відносин»

Постреквізити: -

3. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Змістовний модуль 1. Психологія правової та кримінальної поведінки

Тема 1. Предмет, задачі та методи юридичної психології

Об'єкт і предмет юридичної психології. Система юридичної психології. Психологічні передумови ефективності правових норм. Розробка соціально-психологічних основ профілактики злочинів.

Система методів психологічного вивчення особистості в юридичній психології. Метод спостереження. Метод контент-аналізу. Метод психологічного аналізу документів. Метод аналізу продуктів діяльності людини. Експериментальний метод. Формуючий (навчальний) експеримент. Асоціативний експеримент. Метод бесіди. Анкетний метод. Біографічний метод. Метод узагальнення незалежних характеристик. Метод інтерв'ю. Анкетний метод. Метод бесіди. Тестування.

Тема 2. Правова психологія.

Предмет та задачі правової психології. Психологічні аспекти правореалізації. Психологічні чинники та умови ефективності дії права. Правова свідомість особистості: сутність поняття, структура та зміст. Дефекти правової свідомості. Типи правомірної поведінки. Правова соціалізація особистості: сутність, закономірності, етапи та основні агенти. Дефекти правової соціалізації. Дефекти сімейної правової соціалізації. Криміногенність правової соціалізації в школі. Механізм криміналізації особистості підлітка в негативних групах однолітків.

Тема 3. Кримінальна психологія

Поняття асоціальної та антисоціальної особистості та джерела їх формування. Теорії походження злочинної поведінки. Психологічні чинники формування кримінальних правопорушень. Механізми криміналізації особистості. Класифікація психологічних типів злочинців. Кримінальна мотивація в злочинній поведінці. Криміногенність соціальної перцепції в злочинній поведінці. Психологічна характеристика особистості злочинця. Психологічні особливості скоєння окремих видів злочинців та особистості злочинців. Психологічна характеристика корисливих злочинців. Психологічні передумови скоєння злочинів проти життя та здоров'я особистості (вбивства, тяжкі тілесні ушкодження тощо). Психологічні особливості злочинів на сексуальному ґрунті та осіб, схильних до їх скоєння. Психологічні особливості серійних вбивць. Психологічна характеристика осіб, що скоюють вбивства на замовлення. Гендерні та вікові особливості злочинної діяльності.

Ювенальна юстиція та її роль в попередженні злочинності серед неповнолітніх. Психологічні особливості злочинності неповнолітніх осіб.

Психологічні особливості кіберзлочинності.

Типи та мотиваційні передумови терористичної діяльності.

Насильство в сім'ї як злочинна поведінка та чинник криміналізації особистості. Види насильства в сім'ї та їх особливості (фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство). Психологічні риси осіб, схильних до прояву насильства в сім'ї.

Психологія організованої злочинності. Психологічні закономірності функціонування злочинних груп. Типологія злочинних груп. Поняття кримінальної субкультури та її атрибути.

Психологічна характеристика віктимної поведінки. Об'єктивна та суб'єктивна віктимність. Психологічна характеристика постраждалих від окремих видів злочинів.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- Обов'язкові предмети та засоби: комп'ютер, під'єднаний до мережі інтернет, наявність спеціальних програм для дистанційного спілкування, обміну зображень, документів, файлів даних.

- Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Модуль 2.

Змістовний модуль 2. Психологія правоохоронної та пенітенціарної діяльності.

Тема 4. Психологія слідчо-оперативної діяльності.

Психологічні закономірності професійної діяльності слідчого. Основні професійно важливі якості слідчого. Об'єктивні передумови професійної деформації особистості слідчого. Психологічні особливості окремих видів слідчої діяльності (огляду місця кримінального правопорушення, затримання, допиту тощо). Умови для встановлення слідчим психологічного контакту з допитуваним. Мотиви дачі помилкових показань підозрюваним, обвинувачуваним.

Тема 5. Психологія судової діяльності (по кримінальних справах).

Психологічні закономірності професійної діяльності судді. Найважливіші професійні якості судді. Професійна деформація судді. Колегіальне ухвалення рішення. Забезпечення невторчання в ухвалення рішення. Законодавче гарантування волі особистого переконання судді, що лежить в основі кожного прийнятого рішення.

Психологічна характеристика діяльності адвоката-захисника. Найважливіші професійні якості захисника. Конфліктний характер діяльності захисника. Типові психічні стани, характерні для підслідного.

Психологічні особливості судового допиту. Види судового допиту. Психологічні особливості допиту свідків і потерпілих. Специфіка судового допиту малолітніх і неповнолітніх свідків і потерпілих.

Поняття та види судово-психологічної експертизи. Предмет та об'єкт судово-психологічної експертизи. Види судово-психологічної експертизи.

Тема 6. Виправна (пенітенціарна) психологія

Психологічні закономірності професійної діяльності співробітників виправних установ. Проблеми ефективності карного покарання. Соціально-психологічна адаптація засудженого до умов виправної установи. Особливості та динаміка змін особистості засудженого. Найбільш типові для

засудженого психічні стани. Соціально-психологічна структура колективу засуджених.

Основні засоби виправлення і перевиховання засуджених. Перетворення психологічного режиму у виправній установі. Соціальна реадаптація звільненого. Практичні рекомендації з ресоціалізації засудженого, засоби і методи психологічної корекції особистості злочинців.

Форма занять: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

- Обов'язкові предмети та засоби: комп'ютер, під'єднаний до мережі інтернет, наявність спеціальних програм для дистанційного спілкування, обміну зображень, документів, файлів даних.

- Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

4. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом

5. Методи навчання

Передбачено наступні методи навчання:

1) лекції, спрямовані на формування теоретичних уявлень щодо закономірностей діяльності людини в умовах впливу особливих та екстремальних чинників, різновидів екстремальних станів та постресових порушень внаслідок надзвичайних ситуацій, а також принципів психологічного супроводу особистості в екстремальних умовах;

2) практичні заняття, спрямовані на формування вмінь щодо надання першої психологічної допомоги людині в екстремальних ситуаціях, застосування базових методів психологічної саморегуляції;

3) самостійна робота, яка передбачає підготовку здобувачами доповідей та реферативних робіт у визначений викладачем термін.

4) консультація – форма індивідуальної роботи здобувача із викладачем, спрямована на вирішення труднощів, які виникли під час вивчення лекційного матеріалу та самостійної роботи, або за наявності бажання здобувача отримати більш поглиблене знання стосовно предмету навчальної дисципліни.

6. Методи контролю

Поточний контроль (теоретичне опитування й розв'язання практичних завдань), модульний контроль (два модулі у формі тестування) та підсумковий (семестровий) контроль (іспит).

7. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі

7.1. Розподіл балів, які отримують здобувачі (кількісні критерії оцінювання)

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Робота на семінарських заняттях	0 ... 3	8	0 ... 24
Модульний контроль	0...26	-	0 ... 26
Змістовний модуль 2			
Робота на семінарських заняттях	0 ... 3	8	0 ... 24
Модульний контроль	0...26	-	0... 26
Усього за семестр			0...100

Семестровий контроль (іспит) проводиться у разі відмови здобувача від балів поточного тестування й за наявності допуску до іспиту. Під час складання семестрового іспиту здобувач має можливість отримати максимум 100 балів.

7.2. Якісні критерії оцінювання

Необхідний обсяг знань для одержання позитивної оцінки:

- знати структуру й особливості психологічного знання;
- знати види та напрямки сучасної психології;
- знати принципи побудови навчання в психології.

Необхідний обсяг вмінь для одержання позитивної оцінки:

- розкривати зміст основних понять і категорій психології;
- застосовувати знання про особливості професійної діяльності психолога на практиці.

7.3. Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Прийнята шкала оцінювання

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

Критерії оцінювання роботи студента протягом семестру.

Задовільно (60-74). При виконанні модульних контрольних робіт, без принципових помилок, виконано не менш ніж 50 % від загальної кількості питань. Знати зміст основних понять навчальної дисципліни. Вміти за зразком наводити приклади втілення теоретичних знань в практичну площину при виконанні практичних завдань. Вміти за допомогою викладача (додаткові, уточнюючі запитання, допомога у формулюванні думки та т. ін.) розв'язувати задачі прикладного характеру.

Добре (75-89). При виконанні модульних контрольних робіт без помилок виконано не менш ніж 75 % від загальної кількості питань. Досконало знати зміст основних понять навчальної дисципліни. Вміти самостійно наводити приклади втілення теоретичних знань в практичну площину при виконанні практичних завдань. Вміти логічно, обґрунтовано пояснювати наявність зв'язку між ними (припустимі несуттєві помилки, які студент самостійно виправляє після додаткового уточнення з боку викладача). Вміти без суттєвої допомоги викладача розв'язувати задачі прикладного характеру.

Відмінно (90-100). При виконанні модульних контрольних робіт без принципових помилок виконано не менш ніж 90 % від загальної кількості питань. Досконально знати теоретичний матеріал навчальної дисципліни та вміти застосовувати його при розв'язанні практичних завдань. Відповіді теоретично обґрунтовані, логічні, з дотриманням культури мови.

8. Політика навчального курсу

Відпрацювання пропущених занять відбувається відповідно до розкладу консультацій, за попереднім погодженням з викладачем. Питання, що стосуються академічної доброчесності, розглядає викладач або за процедурою, визначеною у Положенні про академічну доброчесність.

9. Методичне забезпечення та інформаційні ресурси

Підручники та навчальні посібники, що видані викладачами кафедри:

1. Кочемировська, О.О. Ювенальна юридична психологія : навч. посіб., Ч. 1 : Дитина в конфлікті із законом / О.О. Кочемировська. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харк. авіац. ін-т", 2010. – 56 с.

2. Жидко, М.Є. Основи юридичної психології. Судово-психологічна експертиза: навч. посіб. / М.Є. Жидко. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харк. авіац. ін-т", 2010. – 56 с.

3. Гришко, А. А. Ювенальна юридична психологія. Ч. 2. Чинники формування делінквентної поведінки підлітків [Електронний ресурс] : навч. посіб. / А. А. Гришко, Н. Л. Калайтан. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 63 с.

4. Гульман, Б. Л. Основи кримінальної сексуальності [Текст] : навч. посіб. / Б. Л. Гульман, Н. Л. Калайтан. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 120 с.

5. Гульман, Б. Л. Основи судової сексології [Текст] : навч. посіб. / Б. Л. Гульман, Н. Л. Калайтан. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2020. – 128 с.

10. Рекомендована література

Базова

1. Бедь В.В. Юридична психологія: Навч. посіб. / В. В. Бедь – Львів: «Новий світ» - 2000», 2010.

2. Бочелюк В. Й. Юридична психологія. Навч. посіб. / В.Й. Бочелюк – К: ЦУЛ, 2010.

3. Коновалова В. О. Юридична психологія: Підручник / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 240 с.

4. Юридична психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.Є. Самойлов, М.С. Корольчук, В.М. Корольчук, С.М. Миронець, Г.М. Ржевський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 432 с.

5. Кацавець Р. С. Кримінальна психологія / Р. С. Кацавець. – Навч. посіб. 3-є вид., доповн. – Київ: Алерта, 2025. – 162 с.

Допоміжна

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]

2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]

11. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека університету – http://library.khai.edu/library/page_lib.php
Електронна бібліотека кафедри психології